

01.09.2023

Warszawa, 30.08.2023 r. N E Ł O

prof. dr hab. Bernard Wiśniewski

Centrum Metodologii Badań w Naukach o Bezpieczeństwie
Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej

RECENZJA

rozprawy doktorskiej nt.:
**„ROLA AFGANISTANU JAKO *INSULATOR STATE*
W REGIONALNYCH KOMPLEKSACH BEZPIECZEŃSTWA”**
opracowanej przez Pana mgr. Oleksandra Veretilnyka
pod kierunkiem naukowym Pani dr. hab. Renaty Podgórzeńskiej, prof. US

Podstawa opracowania recenzji

Uchwała Nr 51/2023 Rady Dyscypliny Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Szczecińskiego z dnia 17.07.2023 r. w sprawie wyznaczenia na recenzenta w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji mgr. Oleksandrowi Veretilnykowi oraz pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Szczecińskiego Pana dr. hab. Andrzeja Wojtaszaka, prof. US z dnia 17.07.2023 r.

1. Znaczenie podjętego tematu rozprawy doktorskiej

Współczesny świat zmaga się z wyzwaniami politycznymi związanymi z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Wyzwania te dotyczą również Afganistanu, który po wycofaniu wojsk amerykańskich z jego terytorium stał się drugoplanowym obiektem zainteresowania opinii społecznej.

Ma to swoje źródło w braku zrozumienia różnic społeczno-kulturowych oraz znaczenia polityki Afganistanu dla bezpieczeństwa regionalnego i światowego tak wcześniej jak i teraz. Wszelkie analizy i oceny środowisk o odmiennych wzorcach kulturowych i społecznych, predestynuje do refleksji nad wpływem naturalnych barier w kształtowaniu polityki bezpieczeństwa.

Okoliczności przywołane powyżej wskazują na to, iż problematyka roli Afganistanu w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa wymaga badań prowadzonych w wielu dziedzinach i dyscyplinach naukowych, w tym również w naukach społecznych i w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Z uwagi na powyższe za zasadne uznać należy podjęcie wysiłku badawczego przez Pana mgr. Oleksandra Veretilnyka (Doktoranta), który skutkowało opracowaniem rozprawy doktorskiej nt. „Rola Afganistanu jako *Insulator State* w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa” pod kierunkiem naukowym Pani dr. hab. Renaty Podgórzeńskiej, prof. US.

2. Ogólna charakterystyka rozprawy

Recenzowana rozprawa jest obszernym dziełem naukowym opracowanym na 432 stronach.

W skład dysertacji wchodzi: strona tytułowa (1 strona), spis treści (2 strony), wykaz najważniejszych skrótów (1 strona), wstęp (16 stron), cztery rozdziały (łącznie 303 strony), zakończenie (5 stron), załączniki (16 stron), bibliografia (87 stron), spis rysunków (1 strona) oraz spis tabel (1 strona).

3. Ocena założeń badawczych, ich realizacji i przedstawienia w dysertacji

Ocena założeń badawczych obejmuje całą rozprawę ze szczególnym uwzględnieniem wstępu i zakończenia.

Przedstawiona do recenzji dysertacja jest rezultatem przemyślanej oraz właściwie przyjętej koncepcji badawczej, co w konsekwencji doprowadziło do opracowania rzetelnie skonstruowanego dzieła naukowego.

We wstępie Doktorant prawidłowo nakreślił sytuację problemową oraz przekonująco dowiódł konieczności zbadania problematyki odzwierciedlonej tytułem rozprawy. Umiejętnie dokonał również charakterystyki poszczególnych części dysertacji.

Nie wzbudza zastrzeżeń przyjęty przez Autora dysertacji główny cel badań. Niemniej jednak pojawienie się w jego treści spójnika „oraz” może wzbudzać wątpliwość czy jest fortunnie skonstruowany? Mogą się bowiem pojawić Czytelnicy rozprawy uznający, że zawiera w sobie dwa cele tj. „wyjaśnienie roli Afganistanu w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa w XXI wieku” a także „ustalenie znaczenia Afganistanu dla bezpieczeństwa regionalnego i międzynarodowego”. W kontekście powyższej refleksji chętnie poznałbym stanowisko Doktoranta w tej sprawie.

Poprawnie zostały sformułowane pytania badawcze. Mają bowiem charakter przekrojowy i dotyczą relacji bądź zależności między badanymi zjawiskami lub zdarzeniami.

Doktorant prawidłowo określił hipotezy badawcze ponieważ są one wysoce prawdopodobnymi przypuszczeniami, których zgodność lub niezgodność z rzeczywistością mogła być

zweryfikowana w trakcie prowadzonych czynności badawczych. Ponadto dotyczą zdarzeń istotnych dla nauki i posiadają zdolność tworzenia teorii.

Autor recenzowanej rozprawy właściwie przedstawił zastosowane metody badawcze wskazując zakres ich użycia. Lektura rozprawy pozwala uznać, że zostały one wykorzystane prawidłowo.

Doktorant wprowadził ograniczenia czasowe i przestrzenne, których analiza wskazuje na posługiwanie się przez Niego racjonalnymi przesłankami ich przyjęcia. Niemniej jednak stwierdzenie, że „Badania, których wyniki przedstawiono w niniejszej rozprawie, obejmują okres ostatnich dwóch dekad” (s. 9) wydaje się niewystarczająco precyzyjne.

Jako prawidłowo przygotowany i zrealizowany należy ocenić proces badawczy, ponieważ został zorganizowany tak, by poprzez świadome podejmowanie działań przy wykorzystaniu metod naukowych, stanowił całość zmierzającą w ściśle wyznaczonym kierunku oraz służył wzbogaceniu wiedzy naukowej z zakresu nauk o polityce i administracji poprzez obiektywne i wnikliwe poznanie rzeczywistości w obszarze zakreślonym tytułem rozprawy.

Analiza i ocena metodologicznych aspektów recenzowanej rozprawy pozwala dodatkowo na stwierdzenie, że w toku badań i ostatecznego opracowania dysertacji wykorzystano wartościową i niezwykle bogatą literaturę dotyczącą przedmiotu badań Doktoranta (w dużym stopniu obcojęzycznej), co jest dowodem rzetelnej kwerendy materiałów źródłowych, nawiązujących w sposób bezpośredni i pośredni do problemów odzwierciedlonych tytułem dysertacji. Niemniej jednak chętnie poznałbym powody decydujące o tym, że opracowania polskich badaczy, „którzy prowadzili badania nad Afganistanem w kontekście bezpieczeństwa regionalnego” wymienieni na s. 18-19 nie zostały bezpośrednio wykorzystane w przedstawieniu wyników badań. Tym bardziej, że motywy rezygnacji z opracowań polskich naukowców traktujących o militarnych aspektach bezpieczeństwa zostały przedstawione na s. 16.

W „Zakończeniu” rozprawy Autor prawidłowo nawiązał do najistotniejszych zagadnień odnoszących się do założeń badawczych i rezultatów przeprowadzonych badań. Z dwoma jednak zastrzeżeniami. Po pierwsze Doktorant stwierdził na s. 327, że „... w toku badań autorowi udało się odpowiedzieć na główne pytanie badawcze sformułowane we wstępie do rozprawy” (s. 327). Pojawia się tu wątpliwość, które z pytań badawczych (s. 13-14) jest głównym? Po drugie brak jednoznacznego odniesienia do osiągnięcia zakładanego celu badań. Z uwagi na powyższe chętnie poznałbym stanowisko Autora rozprawy w zakresie dotyczącym podnoszonych powyżej kwestii.

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowana rozprawa:

- a) stanowi spójną całość odzwierciedlającą zrealizowany proces badawczy;
 - b) prezentuje wyniki przeprowadzonych badań, które zostały ujęte w sposób należyty oraz przedstawione w sposób czytelny i poprawnie umotywowany;
 - c) stanowi materialny dowód na efektywną realizację przyjętych założeń badawczych.
- Stronę metodologiczną charakteryzuje duży poziom rzetelności badawczej.

4. Ocena merytoryczna dysertacji

Pod względem merytorycznym, zasadniczą część rozprawy stanowią mające podobną strukturę rozdziały 1-4.

Rozdział pierwszy pt. „Teoria regionalnych kompleksów bezpieczeństwa – możliwości eksplanacyjne i zastosowanie” traktuje o genezie i założeniach teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa, rozumienia pojęcia „Insulator State” w przywołanej powyżej teorii a także możliwości eksplanacyjnych i jej zastosowania. Cenne w tej części pracy są rozważania o charakterze retrospektywnym, których istotą jest naukowe spojrzenie w przeszłość. Ogólnie rzecz ujmując pozwalają one określić źródła zagrożeń oraz wymagania niezbędne do spełnienia w przeszłości, aby w pełni zrozumieć teorie naukowe. Równie wysoko należy ocenić treści dotyczące możliwości eksplanacyjnych, ponieważ znajdują się w nich odpowiedzi na pytania: jaki zaistniał stan rzeczy? dlaczego zaistniał stwierdzony stan rzeczy? jaki wpływ ma stwierdzony stan rzeczy na regionalne kompleksy bezpieczeństwa?

Rozdział drugi dysertacji pt. „Afganistan na granicy regionalnych kompleksów bezpieczeństwa. Między *Security Regime* a *Conflict Formation*” odnosi się do zagadnień postrzegania Azji Środkowej jako subkompleksu poradzieckiego regionalnego kompleksu bezpieczeństwa, Azji Południowej oraz miejsca Afganistanu w polityce mocarstw bliskowschodnich. W tej części pracy w interesujący sposób zaprezentowano wyniki dociekań odnoszące się do kształtowania w wymiarze politycznym Azji Południowej oraz okresów rozwoju południowoazjatyckiego kompleksu bezpieczeństwa regionalnego. Równie zajmujące w tej części pracy są rozważania dotyczące relacji między Arabią Saudyjską a Talibanem.

Trzeci rozdział dysertacji pt. „Afgańskie rozumienie bezpieczeństwa. Wymiar wewnętrzny” dotyczy problemów postrzegania Afganistanu jako państwa wielonarodowego, roli Loji Dżirgi w kształtowaniu państwowości i systemu politycznego Afganistanu oraz bezpieczeństwa regionalnego z perspektywy afgańskiej. To także interesująca część pracy. Zatem potencjalny jej Czytelnik nie będzie zawiedziony. Problematyka przedstawiona w niej

jest kontynuacją poprzedniego rozdziału wskazującą na duży zakres wiedzy Doktoranta z zakresu zagadnień stanowiących przedmiot Jego wypowiedzi. Na uznanie zasługuje fakt znajomości zasad diagnozowania bezpieczeństwa oraz polityki bezpieczeństwa. Treści tego rozdziału wskazują na to, iż Doktorant wie, że diagnozowanie związane jest poznawaniem zjawisk i faktów dziejących się tu i teraz, opierającym się na rzetelnie dokonanych analizach i ocenach. Treści tego rozdziału wskazują ponadto na to, że Autor rozprawy zdaje sobie sprawę z faktu, iż potrzeba diagnozowania jest związana z trudnościami poszukiwania punktów styku między teorią a rzeczywistością. Zwłaszcza, że dokonuje tego z perspektywy odmiennej Mu kulturowo. Mam nadzieję, że w przyszłości Doktorant rozwinie treści tego rozdziału w odrębnej publikacji.

Kolejny czwarty rozdział dysertacji pt. „Uwarunkowania pozycji i znaczenia Afganistanu w regionie – współczesny kontekst” jest w mojej ocenie udaną i konsekwentną kontynuacją dociekań Doktoranta prezentowanych w poprzednich rozdziałach omówionych powyżej. To najobszerniejsza część recenzowanej rozprawy. Stanowi ciekawą pod względem poznawczym część pracy, nie tylko dla specjalistów z zakresu nauk o polityce i administracji. Interesujące są szczególnie treści nawiązujące w swej istocie do monitorowania współczesnego międzynarodowego środowiska politycznego Afganistanu. Autor w rozdziale tym odnotowuje intensywność zmian i porównuje stan badany ze stanem zastanym. Jest to o tyle cenne, że współczesność to nieprzerwany ciąg zmian, które są coraz bardziej nieprzewidywalne, burzliwe i gwałtowne a wzrastające tempo oraz częstotliwość ich występowania, przy jednocześnie malejącym prawdopodobieństwie przewidywania konsekwencji tych zmian, powodują zaburzenia mogące prowadzić do destabilizacji również systemów politycznych. Odnosząc się do tego rozdziału należy także podnieść to, że poprawnie przedstawiono w nim kwestie instytucjonalne i prawne stymulowania i modyfikowania prezentowanych organizacji politycznych. W tej części pracy Autor dowodzi również umiejętności monitorowania zmian w środowisku bezpieczeństwa, które jest, w zależności od potrzeb, nieprzerwanym bądź chwilowym gromadzeniem informacji ilościowych i jakościowych poprzez śledzenie zagrożeń, a także zakłóceń poprzez określenie środków zaradczych oraz postępów w realizacji programów i planów, którego celem jest zapewnienie zgodności ich realizacji z przyjętymi założeniami służącymi osiągnięciu lub utrzymaniu zakładanego poziomu bezpieczeństwa. Jest to tym bardziej wartościowe, że w Afganistanie inaczej aniżeli w naszym kręgu kulturowym postrzega się nie tyle samo bezpieczeństwo, a w konsekwencji inaczej rejestruje

się postępy w zabiegach o nie oraz analizuje i ocenia kierunki oraz zakres zmian w środowisku bezpieczeństwa tego państwa.

Treści poszczególnych części pracy posiadają znaczne interdyscyplinarne wzajemnie przenikające się walory edukacyjne.

W kontekście ocen poszczególnych rozdziałów pracy szkoda, że Doktorant nie zwięździł swych rozważań przedstawionych w rozdziałach 2 – 4 podrozdziałami zawierającymi uogólnienia i wnioski, co uporządkowało prezentację wyników badań i oddało ich istotę.

Niewątpliwą wartość merytoryczną dysertacji stanowi również bardzo bogata bibliografia. Zestawienie wykorzystanych pozycji literaturowych jest metodologicznie i merytorycznie zasadne, co ma swoje źródło we właściwym doborze płaszczyzn odniesienia do badanych zagadnień. Ponadto wskazuje na to, że Doktorant zna literaturę przedmiotu a także odważnie ją wykorzystuje. Mankamentem wykorzystania literatury jest jednak to, że choć poprawnie ją dobiera oraz analizuje to jednak nie zawsze dokonuje jej oceny i ogranicza się do prezentowania poglądów innych badaczy nie nawiązując z nimi polemiki.

Dużą wartość poznawczą i użyteczną posiadają również załączniki.

Należy także zauważyć, że dysertację cechuje obiektywizm autorskiej wypowiedzi poparty wykorzystaniem w większości właściwie interpretowanych wartościowych i wiarygodnych źródeł wiedzy.

Na podstawie analizy i oceny treści recenzowanej dysertacji należy stwierdzić, że pod względem merytorycznym, jest udaną i wartościową pracą naukową przedstawiającą w sposób pełnie wyczerpujący problematykę odzwierciedloną tytułem recenzowanej rozprawy. Analiza i ocena treści tej pracy dowodzi ugruntowanej wiedzy Doktoranta w powyższym zakresie.

Dokonując uogólnień oceny merytorycznych aspektów należy podkreślić, że recenzowana dysertacja charakteryzuje się znacznymi walorami epistemologicznymi oraz:

- a) przedstawia zagadnienia nie w pełni wyjaśnione w naukach o polityce i administracji;
- b) jest syntetycznym ujęciem wiedzy jej Autora pozyskanej w trakcie studiowania literatury przedmiotu, dokumentów normatywnych oraz powszechnie dostępnych oficjalnych źródeł informacji;
- c) prezentuje w wiarygodny sposób najpoważniejsze zagadnienia dotyczące wypełniania przez Afganistan roli „Insulator State”;
- d) przedstawia w sposób kompleksowy i usystematyzowany dorobek naukowy oraz wzbogaca wiedzę z zakresu odzwierciedlonego jej tytułem;

- e) cechuje ją obiektywizm autorskiej wypowiedzi poparty wykorzystaniem w zdecydowanej większości właściwie interpretowanych wiarygodnych źródeł wiedzy i informacji.

Na podstawie przedstawionych do tej pory wniosków należy ocenić stronę merytoryczną recenzowanej rozprawy, jako prezentującą bardzo dobry poziom.

5. Ocena redakcyjna

Przedstawione przez Doktoranta wyniki badań zaprezentowano w poprawny sposób, językiem zrozumiałym nie tylko dla specjalistów aczkolwiek z niewielką liczbą błędów językowych i edytorskich.

Stronę recenzowanej dysertacji należy uznać za prezentującą właściwy poziom.

6. Problemy do wyjaśnienia

Recenzowana rozprawa doktorska porusza wiele problemów, które trudno ocenić jednoznacznie. Dlatego też, podczas jej publicznej obrony, proszę Doktoranta o zajęcie stanowiska co do wątpliwości zawartych w treści recenzji oraz rozszerzone odniesienie się do:

- a) relacji między informacją i wiedzą wykorzystywanymi w badaniach bezpieczeństwa;
- b) przedmiotu przeprowadzonych badań;
- c) fragmentu rozprawy na s. 9 w brzmieniu „... ISAF była jedną z największych koalicji w historii i jak dotąd najtrudniejszą misją NATO” (podkreśl. B.W.);
- d) fragmentu rozprawy na s. 104 w brzmieniu „Znaczenie Azji Środkowej dla Rosji wynika przede wszystkim z tego, że jest ona osią całego kontynentu euroazjatyckiego, podstawą postrzegania Rosji jako mocarstwa globalnego”;
- e) fragmentu rozprawy na s. 244 w brzmieniu „W polityce zagranicznej Afganistanu należy spodziewać się powrotu do izolacjonizmu oraz neutralności państwowej (...), co będzie oznaczać spadek znaczenia państwa afgańskiego dla procesów regionalnych”.

7. Wniosek końcowy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi indywidualny dorobek naukowy jej Autora, charakteryzujący się wysokim poziomem obiektywnego krytycyzmu.

W kontekście przedstawionych w niniejszej recenzji wniosków z analiz i ocen wyników badań Doktoranta za znaczący dla nauki i praktyki należy uznać podjęty przez Niego problem naukowy odzwierciedlony tytułem dysertacji.

Dysertacja posiada niekwestionowane walory poznawcze i użytkowe. Analiza i ocena jej treści pozwala postrzegać ją, jako usystematyzowany materiał wzbogacony cennymi, naukowo uzasadnionymi wnioskami z przeprowadzonych badań mieszczący się w granicach określonych przez przedmiot poznania nauk o polityce i administracji. W mojej ocenie część wniosków z niej wypływających może być wykorzystana z powodzeniem przez badaczy zajmujących się naukami o bezpieczeństwie oraz stosunkami międzynarodowymi.

Recenzowana rozprawa doktorska dowodzi właściwie pokierowanej pracy.

Ponadto recenzowana rozprawa spełnienia przesłanki, o których mowa w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 3 marca 2022 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. 2022 poz. 574), ponieważ jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego mogącym znaleźć zastosowanie w sferze społecznej i wskazuje na posiadanie przez Doktoranta:

- a) ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauki o polityce i administracji;
- b) umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, co przejawia się:
 - prawidłowym dostrzeganiem oraz identyfikowaniem problemu naukowego i uzasadniania jego istnienia,
 - znajomością metod badawczych i prawidłowym ich doбором oraz zastosowaniem,
 - dokonaniem krytycznej oceny uzyskanych wyników badań,
 - właściwym sformułowaniem sprawozdania z wyników badań w sferze formy i treści.

W świetle powyżej przedstawionych konkluzji stwierdzam, że rozprawę doktorską nt. „Rola Afganistanu jako *Insulator State* w regionalnych kompleksach bezpieczeństwa” oceniam pozytywnie i jednocześnie stawiam wniosek o dopuszczenie jej Autora Pana mgr. Oleksandra Veretilnyka do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Bernard Misiewicz